

HÖGSKOLAN FÖR LÄRANDE
OCH KOMMUNIKATION
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Elevassistentens yrkesroll i den obligatoriska särskolan

Emma Croona

Lis Svensson

C - uppsats
i Pedagogik 61 - 90 hp

Höstterminen 2011

Handledare
Gunvie Möllås

Examinator
Elsie Anderberg

SAMMANFATTNING

Emma Croona, Lis Svensson

Elevassistentens yrkesroll i den obligatoriska särskolan

Antal sidor: 37

Hur är det att arbeta som elevassistent i den obligatoriska särskolan? Hur uppfattas och beskrivs yrkesrollen? Den bästa som kan svara på det är elevassistenten själv. I denna kvalitativa studie har ett antal elevassistenter intervjuats angående sin yrkesroll. Det övergripande syftet med studien är att tillföra kunskap i ämnet och därigenom bidra till ett förtydligande av elevassistentens yrkesroll i den obligatoriska särskolan. Studien visar att yrkesrollen innefattar stora och viktiga uppgifter inom den pedagogiska verksamheten, men att utbildning och övrigt stöd för uppdraget saknas. Det framkommer också att arbetsbeskrivning för uppdraget är en bristvara och att rekryteringsförfarandet av elevassistenter inte är prioriterat. Den nya skollagen som träder i kraft läsåret 2011/2012 lyfter rektors yttersta ansvar för att ge varje elev stöd till en maximal kunskapsutveckling utifrån uppställda mål enligt kursplaner och läroplaner. Vilken betydelse kommer då elevassistentens uppdrag att få i en framtida skola?

Sökord: elevassistent, yrkesroll, arbetsbeskrivning

Postadress	Gatuadress	Telefon	Fax
Högskolan för lärande och kommunikation (HLK) Box 1026 551 11 JÖNKÖPING	Gjuterigatan 5	036-101000	036162585

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING	1
2	BAKGRUND.....	2
2.1	Historik	2
2.2	Begrepp och definitioner	3
2.2.1	Elevassistent.....	3
2.2.2	Personlig assistans enligt LSS.....	4
2.2.3	Särskolan	4
2.3	Elevassistentens yrkesroll	5
2.3.1	Arbetsbeskrivning.....	5
2.3.2	Elevassistentens människosyn	6
2.3.3	Elevassistentens utbildning, erfarenhet och handledning	6
2.3.4	Rekrytering.....	7
3	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	8
3.1	Syfte.....	8
3.2	Frågeställningar.....	8
4	METOD	8
4.1	Det hermeneutiska tolkningsperspektivet.....	8
4.2	Litteratursök.....	9
4.3	Metodval.....	9
4.4	Urval.....	10
4.5	Genomförande	10
4.6	Analys av data	11
4.7	Etik	12
4.8	Trovärdighet	12
5	RESULTAT	13
5.1	Beskrivning av informantgruppen.....	13
5.2	Hur upplever och förstår elevassistenten sin yrkesroll?.....	14
5.3	Vad innebär yrkesrollen som elevassistent?.....	15
5.4	Vilken erfarenhet och utbildning behövs för elevassistentens uppdrag?.....	16
5.5	Vad för slags stöd behövs i det dagliga arbetet och för utvecklingen av yrkesrollen?	17
5.6	Sammanfattning.....	19
6	DISKUSSION.....	19
6.1	Diskussion av resultat och tidigare forskning.....	19
6.2	Metoddiskussion	22
6.2.1	Övriga metoder	22
6.2.2	Urvalet	22
6.3	Fortsatt forskning.....	23
6.4	Slutord.....	24
7	REFERENSER.....	25
8	Bilagor	27

I INLEDNING

Som inledning ges en kort berättelse om en elevassistentens arbetsdag. Berättelsen lyfter fram de tankar, känslor och reflektioner som elevassistenten kan uppleva i sin yrkesroll.

Våren är på väg och elevassistenten Mia är på väg för att möta Ella vid bussen. Idag kommer det att vara temadag på skolan. Spännande, tycker Mia, men samtidigt funderar hon på hur hennes elev kommer att reagera. Vissa schemaändringar är gjorda och Mia har försökt att förbereda Ella på vad som kommer att ske under dagen. Lektionen börjar och många elever är trötta och hänger med huvudet. Pedagogerna hälsar alla välkomna till en spännande dag. Dagen börjar med morgongympa. Mia försöker få Ella att bli motiverad och att hänga med i rörelserna. Varför går det inte i dag, har jag som assistent gjort något fel?

Pedagogen berättar om vad som ska hända under dagen och vilka förväntningar och krav som kommer att ställas på eleverna. Mia sitter bakom Ella och försöker att koncentrera sig på vad pedagogerna säger samtidigt som hon iakttar Ella. Pedagogen vänder sig till Ella och förklarar tydligt och pedagogiskt vad som gäller för henne den följande halvtimmen. Mia antecknar. Ella börjar muttra. Mia lägger sin hand bredvid Ellas med sitt lillfinger över hennes och viskar:

-Jag är här.

Att visa att man finns där hela tiden är lugnande för eleven.

Pedagogen säger till Ella:

- Har du förstått, vet du vad du ska göra nu den här halvtimmen?

Det är nu som Mia känner ett obehag. Hon vet vad som kommer att hända och hon har påpekat detta om och om igen till pedagogerna och de andra i arbetsgruppen. Ella sätter upp tummen och visar med hela sitt ansikte att allt är okej och att detta ska bli roligt. Alla går till sina platser. Mia och Ella sitter kvar. Det tar en stund. De sitter tysta och Mia känner att stressnivån ökar för Ella. Ett utbrott kan vara på väg.

Mia frågar försiktigt:

- Ska vi börja med vad läraren sa?

Då som så många gånger förr säger Ella:

- Men jag förstår inte vad jag ska göra. Kan du förklara?

- Vi frågar läraren om hjälp.

Läraren kommer och hon förklarar åter vad som ska ske. Hon tar lång tid på sig . Så fort läraren lämnar rummet, säger Ella:

- Vad ska jag göra nu?

Nu, som så många gånger tidigare, sätter sig Mia och går tålmodigt igenom en känd och återkommande procedur. Hon förklarar och när Ella inte förstår försöker hon att förklara på ett annat sätt. Hon använder sin fantasi och tar till sin erfarenhet och känsla för att Ella ska förstå utan att bli frustrerad och stressad. Det fungerar.

I dag känner sig Mia stolt över att hon har lyckats att få Ella till att göra det som läraren efterfrågade. Hon är lycklig fast trött efter en hel dags anspänning. Mia hoppas att även morgondagen kommer att bli en lyckad dag. Text berättelse (Emma Croona 100218)

Elevassistentuppdraget är ett naturligt inslag i skola och på fritids för barn och elever i behov av särskilt stöd. Uppdraget ska i huvudsak styras av de behov som eleven eller eleverna har. Vår upplevelse är att det finns en otydlighet i rollen som elevassistent.

Intresset för detta område väcktes hos oss båda i samband med att vi arbetade som lärare/elevassistent respektive verksamhetsledare/lärare inom särskolans verksamheter. Vi har båda verkat i nära samverkan med elevassistenter och mött deras yrkesroll ur olika perspektiv. Genom att lyssna in deras uppfattningar, tolkningar och förståelse av sina uppdrag och ta del av forskning och litteratur inom området strävar vi efter att tillföra kunskap till ett relativt outforskat område. Vi ser ett behov av att förtydliga elevassistentens yrkesroll.

2 BAKGRUND

Inledningsvis presenteras en kort historik om elevassistentens yrkesroll som följs av några viktiga begreppsdefinitioner. Därefter fokuseras elevassistentens yrkesroll med underrubrikerna arbetsbeskrivning, egenskaper, utbildning och erfarenhet samt rekrytering.

2.1 Historik

Den Allmänna folkskolan blev lagstadgad i Sverige 1842. Tanken var att alla barn skulle ha rätt till skola. Enligt Agnesund (1995) tog det dock över 100 år ytterligare innan elever med funktionsnedsättningar kunde utnyttja dessa rättigheter. Först på 1960-talet fick även dessa barn möjlighet att gå i skola. Möjligheter till integrering för elever med funktionsnedsättningar började råda inom den svenska skolan.

Enligt Gadler (1999) blev yrkesgruppen elevassistenter nu ett begynnande inslag i skolans värld. Detta på grund av att institutioner med boende för elever med funktionsnedsättningar började läggas ned. De flesta elever återvände till sina hemkommuner och skolorna på hemorten skulle vara beredda att ta emot dem. Elevassistenten blev en nödvändighet för att dessa elever skulle kunna beredas skolgång på sin hemort. Staten gav riktade medel till kommuner och skolor när man anställde elevassistenter. Det medföljde också anvisningar och regler för utformningen av elevassistenten. Gadler menar vidare att det inte finns några anvisningar eller statliga styrdokument för elevassistentens uppdrag. Elevassistenten är anställd av kommunen under ledning av rektor. Denna förändring skedde i och med decentraliseringen i början på 90-

talet då kommunerna fick ta hela ansvaret för att alla elever skulle få en likvärdig utbildning. Därmed av-
sade sig staten ansvaret för elevassistentuppdraget.

Enligt statens offentliga utredning Funkis (SOU1998:66) ska kommunerna bära hela ansvaret och se till att
det finns tillräckligt med resurser i skolan för alla elever med funktionsnedsättningar. Tidigare skrevs det
tydligt i Barnkonventionen (1990), FN:s standardregler (1995) och Salamancadeklarationen (1994) att ele-
ver som har svårigheter att uppnå målen har rätt till stöd i skolan. Det nämns dock inte hur detta stöd ska
se ut. Den nya skollagen för kunskap, valfrihet och trygghet (SFS 2010:165) har en tydligare koppling till
Barnkonventionen. Lagen, som förväntas träda i kraft läsåret 2011, stärker rättigheterna för elever som
behöver hjälp och stöd.

Under 1990-talet ökade antalet elevassistenter i skolan med 140 procent räknat i hela tjänster. (SOU
1998:66). Enligt svenska utbildningsutskottets beräkningar 1996 var antalet elevassistenter på de kommu-
nala skolorna 8400 och två år senare hade antalet ökat med 1737 assistenter (SOU 2000:19).

Idag minskar antalet elevassistenter på grund av den nuvarande tuffa arbetsmarknaden och den åtstramade
ekonomin i skolorna enligt Arbetsförmedlingen¹. Regionala skillnader kan dock förekomma. Vår nuva-
rande regerings intentioner är att höja den pedagogiska kvalitén inom skola och fritidshem. Sedan 2001
fördelar Skolverket på regeringens uppdrag ett särskilt statsbidrag som ska ge mer personal i förskoleklass,
skola och på fritidshem. Det finns exempel på kommuner som satsat på att höja den pedagogiska kvalitén
i förskola och skola. Ett prioriterat mål är att alla som arbetar med elever med inlärningssvårigheter ska ha
en pedagogisk utbildning. Ur elevassistentens perspektiv borde detta innebära att kravet på en pedagogisk
utbildning för uppdraget är en självklarhet.

2.2 Begrepp och definitioner

Under rubrikerna i nedanstående kapitel förklarar vi en del begrepp och definitioner som vi återkom-
mande använder oss av i vår studie.

2.2.1 Elevassistent

Enligt Funkis (SOU 1998:66) ingår elevassistenten i skolans organisation och är anställd under ledning av
rektor. Rektorn beslutar om vad som ska ingå i elevassistentens arbete. I samråd med ledning och rektor
kan uppdraget justeras och se olika ut beroende på barnets/elevens och/eller verksamhetens bästa. Det
naturliga tillfället att säkerställa och forma elevassistentens uppdrag är vid rekrytering, vilket vi återkom-
mer till under rubriken med samma namn. Elevassistenten kan arbeta som stöd till en hel klass på grund
av att klassen som helhet behöver detta. Man kan också arbeta med en eller flera elever i en klass som be-
höver mer stöd. Elevassistentens uppdrag kan även riktas mot en enskild elev (SOU 1998:66).

¹ www.ams.se

Elevassistenten arbetar ofta enligt Gadler (1997) med elever som har en fysisk funktionsnedsättning och/eller koncentrations- eller inlärningssvårigheter. Som elevassistent bör man kunna finna individuella lösningar för att eleven/eleverna ska kunna tillgodogöra sig den kunskap som erbjuds i undervisningen.

En elevassistent kan också ansvara för eleven under fritidsverksamheten inom skolans ramar. Elevassistenten arbetar ofta med instruktioner från pedagogisk personal och får genom det förutsättningar för att bidra till elevens/elevernas kunskapsutveckling, sociala kompetens och självständighet (Gadler, 1999).

2.2.2 Personlig assistans enligt LSS

År 1994 infördes Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade - LSS (SFS 1993:387) som ett komplement till Socialtjänstlagen. Lagen är en rättighetslag med olika insatser riktade till vissa grupper med funktionsnedsättningar. En av dessa insatser benämns "personlig assistans" enligt LSS 9 § 2 och avser att ge personligt utformat stöd åt den som på grund av stora och varaktiga funktionsnedsättningar behöver hjälp och stöd med påklädning, hygien, måltider, kommunikation och förflyttning, eller annat stöd som kräver god kunskap om funktionsnedsättningen. Lagen om assistansersättning – LASS (SFS 1993:189) är en lag som reglerar beslut om ersättning för den person som behöver mer än 20 timmars assistans per vecka. Försäkringskassan handlägger och beslutar. Insatsen kan även beviljas under skoltid om det bedöms att särskilda skäl föreligger. I praktiken kan ett beviljande av LASS - timmar inom skolans ramar innebära att två kategorier av elevassistenter kan arbeta sida vid sida med samma elev under skoldagen. Uppdragen ser olika ut och assistenterna har olika arbetsgivare.

2.2.3 Särskolan

Särskolan är en egen skolform. Den är oftast integrerad lokalmässigt i grundskolor och gymnasieskolor. Särskolan finns till för elever som inte kan tillgodogöra sig undervisningen i grundskolan/gymnasieskolan därför att de har en utvecklingsstörning. Detta gäller också den som har fått betydande och bestående intellektuell funktionsnedsättning på grund av hjärnskada samt elever med autism. Den obligatoriska särskolan utgör grundskolåren 1-9 samt ett tionde frivilligt läsår. Gymnasiesärskolan erbjuds därefter och är fyraårig. En elev som är mottagen i särskolan kan välja integrerad skolgång i grundskolan och läsa efter särskolans kursplaner.

Läroplanen är densamma som för grundskolan, men särskolan har egna kursplaner. Olika kursplaner blir gällande beroende på om eleven under åk 1 till 10 går i grundsärskola eller träningskola. Kursplanerna för grundsärskolan omfattar tolv ämnen: bild, engelska, hem- och konsumentkunskap, idrott och hälsa, matematik, modersmål, musik, naturorienterande ämnen, samhällsorienterande ämnen, slöjd, svenska alternativt svenska som andraspråk. Kursplanerna för träningskolan omfattar fem större ämnesområden: estetisk verksamhet, kommunikation, motorik, vardagsaktiviteter och verklighetsuppfattning. Modersmålsundervisning i träningskolan ryms inom ämnesområdet kommunikation.

Den nya skollagen för kunskap, valfrihet och trygghet (SFS 2010:165), som träder i kraft läsåret 2011, för med sig förändringar för dagens särskola. Tydligt är att elever med autism endast är berättigade till särskola om de också har en utvecklingsstörning. Likaså säger lagen att den obligatoriska grundutbildningen är nio-

årig. Det kan erbjudas förlängd studietid på upp till två år om eleven inte uppnår de kursplanemål som skolformen kräver. Läroplan och kursplaner har omarbetats och kunskapsfokus är tydligt.

Inom särskolan är uppdraget elevassistent vanligt förekommande. Oftast finns elevassistenten som ett stöd för en mindre grupp elever inom särskolan. Det förekommer att assistenter anställda enligt LASS verkar personligt mot enskilda elever inom särskolan.

2.3 Elevassistentens yrkesroll

Att få en tydlig och enhetlig uppfattning om vad som ingår i elevassistentens yrkesroll kan vara komplicerat eftersom yrkesgruppen arbetar mångfacetterat. Yrkesrollen finns i alla skolformer och används på ett mycket varierande sätt. Både ordböcker och Internet ger skiftande beskrivningar och definitioner på ordet yrkesroll. Om man slår upp ordet yrke i Nationalencyklopedin hänvisas man till ytterligare ordkombinationer som t.ex. yrkesgrupp, yrkestillhörighet och yrkesmässig. Sammanfattningsvis tolkar vi ordet till att betyda en tillhörighet till ett uppdrag som man utför och som likställs med ett arbete, en profession. Ordkombinationerna signalerar rättigheter, utbildning, etiska regler och professionalism. När man söker vidare i Nationalencyklopedin efter ordet roll ges förklaringen att det är ett sociologiskt begrepp för de normer och förväntningar som är förknippade med en uppgift eller en social position. En roll är alltså det som förväntas av en person utifrån ett visst speciellt sammanhang. En person kan ha olika roller beroende på vilka sociala sammanhang personen befinner sig i.

Dessa beskrivningar anger att en yrkesroll är anpassningsbar inom ramarna för den profession som yrket grundar sig på.

2.3.1 Arbetsbeskrivning

Det finns inga tydliga riktlinjer för elevassistentens yrkesroll i vår litteratursökning. Denna otydlighet återkommer när vi söker vidare efter arbetsbeskrivningar. Agnesund (1995) beskriver i sin diskussion att det ställs stora krav på elevassistentens yrkesroll och på att kunna arbeta så nära sina elever. Därmed är det viktigt att elevassistenten som anställs får kunskap om eleven som han/hon ska arbeta med. Informationen ska tydliggöras i en arbetsbeskrivning. Gadler (1997) pekar också på vikten av handledning och synliggörande av relevanta uppgifter för assistenten. I ytterligare en studie av Gadler (1999) visade det sig att ett fåtal assistenter hade arbetsbeskrivningar. Assistenterna tyckte också att de fick alltför lite fortbildning. Studien visade även att elevassistentens yrkesroll och funktion var oklar. Det finns ett förslag på en vad en arbetsbeskrivning kan innehålla (Bengtsson, Förander & Söder, 2001; Gadler, 1999) De menar att det först och främst är viktigt att utstaka målet för assistenten utifrån elevens åtgärdsprogram. Ett tydliggörande krävs angående när, hur och i vilken omfattning som assistansen ska ges. Man måste som elevassistent få veta vilken elev eller vilka elever som man ska arbeta med. Författarna tar också upp elevassistentens behov av planeringstid i samarbetet med pedagogen och arbetslaget. Arbetstider och pauser ska klargöras, tid för föräldrakontakt bör avsättas och det ska finnas planer för vikarieanskaffning samt för handledning och fortbildning. Det ska upprättas aktuella förteckningar över kontaktpersoner inom t.ex. habilitering och Specialpedagogiska skolmyndigheten.

2.3.2 Elevassistentens människosyn

Elevassistenten ska stödja elever med speciella behov. Som assistent inom skolans ramar är det viktigt att stödja och hjälpa eleven på ett adekvat sätt. Agerandet är avgörande för elevens självständighetsutveckling. Det ingår och är en betydande del av yrkesrollen att få eleven så självständig som möjligt och vara en lagom hjälpande hand. Agnesund (1995) menar att detta är viktigt att veta som elevassistent. Man ska arbeta för att inte behövas. I hennes studie framkom det att assistenten oftast känner stort ansvar för elevens uppförande och att detta är ett tecken på att yrkesrollen är otydlig. Hon menar vidare att en viktig egenskap som elevassistenten bör ha med sig är förstå att varje människa är speciell och unik i sitt slag och måste därför mötas på ett personligt sätt i olika situationer.

2.3.3 Elevassistentens utbildning, erfarenhet och handledning

I en nyligen gjord undersökning av Nilsson (2009) vid Kristianstad högskola om elevassistentens kompetens för elevens behov nämns det att elevassistentens roll i skolan behöver göras mer tydlig. Citaten är tagna ur kapitlet som hon benämner "Tillämpning".

Resultatet visar att elevassistentyrket är en svår arbetsuppgift och det kan försvåras ytterligare om inte elevassistenten har utbildning och erfarenhet efter elevens behov. Min förhoppning är att rektorerna som pedagogiska ledare, ska anställa elevassistenter som har sin kompetens kopplat för elevens behov. (s.76)

Jag har även förhoppningar om att rektorn inser att specialpedagogerna är en viktig resurs för elevassistenterna genom handledning, tips på kompetensutveckling men också genom att ge konkreta tips och råd för de elever i svårigheter som elevassistenten har ansvar för. (s.76)

Agnesund (1995) diskuterar hur viktigt det är att elevassistenter får personligt stöd och handledning med tanke på elevassistentens nära arbete med eleven. Med nära arbete med eleven menar hon att elevassistenten får ta del av elevens inre tankar och eventuella frågor om sitt handikapp. I hennes resultat uppger elevassistenterna att de har någon att vända sig till. Agnesund menar vidare att många olika personer nämns som stödpersoner, men hon finner inga riktlinjer eller anvisningar i hur en handledning skulle se ut för elevassistenten. Hon menar att det vore önskvärt att vid en anställning få veta vem man kan vända sig till för stöd och personlig och känslomässig avlastning i form av till exempel kurator eller psykolog, men också handledning var det gäller elevens handikapp.

I "En liten idébok om elevassistans" tar Jarl (1999) upp de problem som elevassistenten stöter på i sitt uppdrag. Hon hävdar att det ska finnas krav på en viss minsta utbildning för uppdraget och att "den personliga biten är minst lika viktig" (s. 23).

Jag anser att elevassistentjobbet för det första skulle vara något som har allra högsta status. För det de gör är ett viktigt arbete. Det skulle dessutom vara mycket bättre betalt och jobben borde vara särskilda tjänster som skulle vara en merit att söka. (s. 23)

Enligt Funkis (SOU 1998:66) är elevassistentens yrkesroll viktig vad det gäller elevens förmågor och svårigheter. Med det menas att elevassistentens utbildning och kompetensutveckling är viktig för att möta kraven som ställs inom ramen för uppdraget. Utredningen trycker också på vikten av att få vara delaktig som elevassistent och få stöd av sina kollegor.

Kompetens hos skolans personal måste sättas i centrum för att målet om en likvärdig utbildning för alla skall uppnås. Såväl lärare som övrig personal behöver kunskap om funktionshinder och dess konsekvenser. Kunskap skapar förutsättningar för ett positivt och kompetent bemötande. (SOU 1998:66,s120)

Det krävs också att hela skolan samarbetar för att försöka lösa elevens individuella behov. Det krävs att elevvårdspersonal och elevassistenter som ingår i den pedagogiska verksamheten är delaktiga i organisationen. Speciallärarna i grundskolan bör ge stöd till sina kollegor för elever med funktionshinder. Funkis (SOU1998:66) beskriver vidare vikten av att elevassistenten inte får överta något pedagogiskt ansvar från pedagogen.

Kritik har lyfts fram i olika medier om elevassistenternas brist på utbildning. En granskning gjordes av radioprogrammet Kaliber2 där kritik framfördes om att så få elevassistenter har en relevant utbildning. Vidare informerades om att endast en av fem har en utbildning som är utöver gymnasieutbildning. Agnesund (1995)och Gadler (1999)anger återkommande vikten av utbildad personal. På senare år har det kommit förslag på hur en sådan utbildning skulle kunna se ut. Skolverket har tagit fram en nationell kursplan (se bilaga 1) i samråd med Specialpedagogiska Skolmyndigheten och Sveriges kommuner och landsting.

2.3.4 Rekratering

Det naturliga tillfället att säkerställa och forma elevassistentens uppdrag är vid rekratering. Citaten nedan har hämtats från en större kommuns rekruteringsrutiner utarbetade efter arbetsrättsliga lagar och avtal.

Personalen är vår viktigaste resurs, men också vår största kostnad. För att säkerställa att rätt person anställs är det väsentligt att all rekratering sker med stor medvetenhet och noggrannhet. Det fordras att man som chef vet vilket behov som ska tillgodoses samt vilka krav som ställs på blivande medarbetaren, så att fel rekrutyeringar undviks.

Se även bilaga 2 på denna kommuns rekruteringspolicy.

Vilka krav ställs idag på en elevassistentens yrkesroll och uppdrag? Några av de utannonserade tjänsterna på Arbetsmarknadsstyrelsen och Arbetsförmedlingens hemsida³ anges en stor variation på vad som krävs av en elevassistent. Se bilaga Kraven på utbildning är lågt ställda på många av dessa tjänster Varför ställs det

² www.sr.se/ekot/artikel
³ www.ams.se

inte tydliga krav på utbildade elevassistenter? Finns det en koppling mellan denna kravlöshet och elevassistentens status i samhället? Vi återkommer till detta i diskussionsdelen i vår studie.

3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

3.1 Syfte

Detta uppsatsarbete syftar till att genom intervjuer undersöka hur ett antal elevassistenter inom den obligatoriska särskolan beskriver sin upplevelse, förståelse och tolkning av yrkesrollen.

Ett övergripande syfte är att studien ska tillföra kunskap som kan bidra till ett förtydligande av elevassistentens yrkesroll i den obligatoriska särskolan.

3.2 Frågeställningar

- Hur upplever och förstår elevassistenten sin yrkesroll?
- Vad innebär yrkesrollen som elevassistent?
- Vilken erfarenhet och utbildning behövs för elevassistentens uppdrag?
- Vilket stöd behövs i det dagliga arbetet och för utveckling av yrkesrollen?

4 METOD

I följande kapitel beskrivs hur studien är genomförd och vad som ligger till grund för genomförandet. I inledningen beskrivs det hermeneutiska tolkningsperspektivet och dess ursprung. Därefter följer rubrikerna litteratursök, metodval, urval, genomförande, analys av data och etik. Avslutningsvis beskrivs noggrant hur tillvägagångssättet påvisar trovärdigheten i en kvalitativ studie.

4.1 Det hermeneutiska tolkningsperspektivet

Denna studie har sin utgångspunkt i den hermeneutiska tolkningsteorin som har sitt ursprung i den grekiska mytologin. Enligt Nationalencyklopedin framförde budbäraren Hermes gudarnas budskap till folket och det grekiska ordet *hermeneuo* betyder att tolka.

Hermeneutiken står för en humanistisk grundsyn och grundar sig på att vi människor förstår andra människor. Genom förståelse och tolkning når människan kunskap. Att tolka människors uppfattningar och upplevelser samt att försöka leva sig in i intervjupersonernas verklighet är det centrala i denna forsknings-teori. Empati eller inlevelse i andra personers mentala liv är en av arbetsmetoderna för hermeneutiken. Kvale och Brinkmann (2009) beskriver den hermeneutiska cirkeln som en ständig process bakåt och framåt mellan delarna och helheten. ”Utifrån en ofta vag och intuitiv uppfattning om texten som helhet tolkas de enskilda delarna, och utifrån dessa tolkningar relateras delarna i sin tur till helheten och så vidare” (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 226). Denna cirkularitet beskrivs av författarna som en god cirkel som ger möjlighet till en allt djupare förståelse av meningen. Den ”hermeneutiska cirkeln” beskrivs närmare utav Alvesson och Sköld-

berg (2008) som en spiral. Man utgår från en punkt och gräver sig ner på djupet genom att växla mellan helhet och del och försöker se delen från nya perspektiv. Förmågan till förståelse för respondentens livsvärld ökar (Kvale, 1997).

Kunskap och förståelse är viktiga förutsättningar i den hermeneutiska processen för att tolkningen ska bli så optimal som möjligt. Tolkningen kan ske av text, konversation, observation, arkitektur och konst. I forskarvärlden idag används det hermeneutiska perspektivet flitigt inom kvalitativa studier. Tolkningsprocessen är mycket betydelsefull i dessa sammanhang (Alvesson & Sköldberg, 2008).

I studien tolkas ett fåtal elevassistenters beskrivningar av hur de upplever och förstår sin yrkesroll. Försök har gjorts till inlevelse i intervjupersonernas verklighet och i deras uppfattningar gällande yrkesrollen som elevassistent. Tolkningsprocessen startade redan under sökandet av kunskap i litteratur och tidigare forskning inom ämnet. Denna kunskapsinhämtning pågick sedan parallellt med bearbetningen och tolkningen av intervjuaterialet. Upplevelsen var att förståelsen för elevassistenternas svar berikades av kunskaper från litteratur och forskning även under intervjuprocessen. Den pågående hermeneutiska processen i studien har växlat i fokus mellan delar och helhet. Varefter studiens process har gått djupare i kunskapsinhämtning så har också förståelsen för studien ökat. Delarna har i sin ökade omfattning bidragit till helheter ur nya perspektiv. Alvesson och Sköldbergs (2008) jämförelse med en spiral är berättigad. De menar att djupet i en studie ökar i takt med förståelse och insikt varefter arbetet fortskrider.

4.2 Litteratursök

Ett sökande efter lämplig litteratur angående elevassistentens yrkesroll har pågått genom hela studien. Genom stöd och hjälp från bibliotekarie och handledare har några få relevanta men tunna dokument kunnat tillföras ämnet. Databaserna Libris, Julia och Internet har fångat upp ytterligare några dokument. D-uppsatsen "Elevassistentens kompetens för elevens behov: en kvalitativ studie om några rektorers och pedagogers syn på elevassistentens yrkesroll" (Nilsson, 2009) har lett till nya referenser relevanta för studien. Så här uttrycker sig Backman (2008) om vikten av litteratursökning: "*Det är svårt, för att inte säga omöjligt, att göra ett bra jobb om man inte tar reda på tidigare samlad kunskap*" (s. 24).

Sökning med Google på Internet har lett till hemsidor och radioprogram i ämnet. Genom att söka inom den engelska vokabulären har svårigheter med att översätta ordet elevassistent framkommit. "Teaching-assistent" är en översättning av ordet lärarassistent som verkar innefatta andra begrepp än vad denna studie avser. "Pupilassistent" är en mer relevant benämning, men detta begrepp har inte heller givit något djupare användbart material.

4.3 Metodval

Eftersom syftet med undersökning är att förstå hur ett antal elevassistenter upplever sin yrkesroll så blev metodvalet den kvalitativa intervjun. Den kvalitativa intervjun ska gestalta, karaktärisera och beskriva något unikt. Syftet är inte att generalisera, förklara eller att förutsäga (Stukát, 2005). Elevassistenternas

eget perspektiv är det väsentliga i studien så det var mycket angeläget att möta respondenterna och att få möjlighet att tränga djupare in i deras beskrivningar av sin situation.

Den ostrukturerade intervjun är enligt Stukát (2005) en anpassningsbar och följsam metod. Som intervjuare bör man följa med i respondentens idéer och svar och vara uppmärksam på känslor och tonfall. Detta kan leda till mer utvecklade och djupare svar än i en strukturerad intervju. Metoden är starkt beroende av intervjuarens färdigheter och förmågor. Det kan också krävas både goda förkunskaper och god psykologisk förmåga. Enligt Kvale (1997) är intervjun *"en mellanmännisklig situation, ett samtal mellan två parter om ett ömsesidigt intresse. Det är en specifik form av mänskligt samspel där kunskap utvecklas genom en dialog"* (s.117). Metoden observation skulle kunna läggas till i studien för att skapa en djupare förståelse. En kombination av elevassistentens upplevelse av sin yrkesroll och observationer av den dagliga yrkesutövningen skulle kunna ge studien ett bredare perspektiv.

4.4 Urval

Kontakt togs med skolledningen i en närliggande kommun. En specialpedagog med ett kommunövergripande uppdrag stod för urvalet av skolor inom den obligatoriska särskolan. Spännvidden i elevassistenternas uppdrag sträckte sig från år 1 till åk 10. Både träningskola och grundsärskola var representerade skolor. Specialpedagogen informerade kort personalen om studien, förberedde ankomsten och utsåg en kontaktperson på varje skola. Dessa kontaktpersoner erbjöd intervjuer med fem assistenter på tre skolor. I metoddiskussionen följer ytterligare information om urvalet. I samband med besök på en av dessa skolor gavs det möjlighet att intervjua en sjätte assistent. Med tanke på studiens storlek, resurser och möjligheter var sex intervjupersoner ett rimligt antal (Kvale, 2009; Stukát, 2005). Stukát (2005) skriver att: *"eftersom tanken med kvalitativa studier är att försöka upptäcka okända mönster och sätt att resonera kräver arbetet och den djupare granskningen mycket lång tid. Något antal personer för en kvalitativt inriktad studie är alltså svårt att ange.* (s. 63). Placeringen av de sex intervjuerna inom den obligatoriska särskolan. Se nedan.

År	Antal elevassistenter	Särskola
1 - 3	2 st	A
4 - 6	2 st	B
7 - 10	2 st	C

4.5 Genomförande

De etiska riktlinjerna som enligt Kvale (2009) beskriver informerat samtycke, konfidentialitet, konsekvenser och forskarens roll har varit vägledande i planeringen av intervjuerna. Frågor som effekter av undersökningen, intervjuarnas påverkan på studien har varvats med funderingar om samtycke, anonymitet och information (Kvale, 2009).

Respondenterna intervjuades i en miljö där de kände sig trygga (Stukát, 2005). Intervjuerna ägde rum i kända klassrum och grupprum på respektive skola. En presentation inledde intervjun och därefter förklarades studiens syfte. Information gavs angående att två personer skulle vara aktiva intervjuare med två bandspelare som säkerhetsåtgärd. En av intervjuarna skulle samtidigt agera sekreterare.

Efter detta fick respondenterna presentera sig själva med stöd av inledande frågor. Med stöd av den framtagna intervjuguiden (se bilaga 4 Intervjufrågor) fortsatte intervjun till de övergripande frågorna som sedan kompletterades med följdfrågor för att öka tillförlitligheten. Följdfrågorna löd: Kan du beskriva mer? Hur menar du? Kan du utveckla det mer? För att få en försäkran om att den intervjuade hade uppfattat frågorna på rätt sätt så sammanfattades svaren som givits med stöd av följdfrågor som: Är det så här du menar? (Kvale, 2009; Stukát, 2005)

Under den andra intervjun utvecklades en fråga som togs med under resterande intervjuer. Av detta förstår man att en provintervju skulle ha varit av betydelse och givit mer berikande intervjufrågor. Denna fråga lyder: Om du skulle få skapa en utbildning för elevassistenter, vad skulle den innehålla? När intervjuerna närmade sig sitt slut frågades intervjupersonerna om de ville ändra eller komplettera något till innehållet. Därefter sammanfattades kort intervjun tillsammans med den intervjuade för att få fram det mest väsentliga i innehållet (Kvale 2009).

4.6 Analys av data

En analys av data börjar redan under intervjuerna med respondenterna. Detta blev tydligt när det framkom ytterligare en intervjufråga under pågående intervju. Respondenternas svar ledde till en komplettering av denna fråga. Enligt Bryman (2002) ska utskriftsarbetet ske med stort ansvar och noggrannhet. När samtliga intervjuer var inspelade skrevs de ordagrant av. Tre intervjuer tilldelades varje intervjuare. Ord och känslomässiga yttranden som t.ex. skratt dokumenterades också.

När transkriberingen av ljudmaterialet var klar påbörjades en process med att gå igenom det skrivna materialet och sammanfatta svaren på intervjufrågorna. Detta tog lång tid p.g.a. att svaren på intervjufrågorna gavs på olika ställen i intervjun. Den framtagna intervjuguiden, som låg till grund för intervjufrågorna, kom till hjälp för att besvara forskningsfrågorna. Se bilaga 5.

När forskningsfrågorna kändes besvarade blev råmaterialet aktuellt och ett sökande efter nya infallsvinklar för att berika studien påbörjades.

Enligt Stukát (2005) krävs det många upprepade läsningar av intervjuutskriften för att komma bortom det bokstavliga innehållet. Genom upprepade genomläsning och bearbetning av utskriften framstod vissa liknande svar på flera intervjufrågor. Dessa kategorier eller grupperingar av svar ledde vidare till nya helheter i studien. Exempel på en sådan kategori är t.ex. intervjupersonernas sätt att beskriva att "lyhördhet och flexibilitet" är en förutsättning för att klara av sitt uppdrag som elevassistent. Samband och likheter framkom i intervju svaren, men också olikheter genom att se delar och helheten. Udda uttalanden blev

början till funderingar angående orsaker till detta. Analysarbetet fortsatte med att noga granska varje intervjuperson och medföljande information. Varje svar och varje intervju gav återkommande kompletterande material och i en strävan efter tydlighet gällande elevassistentens uppfattning om sin yrkesroll.

4.7 Etik

Enligt Vetenskapsrådets riktlinjer avseende forskningsetiska principer i humanistisk –samhällsvetenskaplig forskning (HSFR, 2002) ska det grundläggande individskyddskravet konkretiseras i fyra allmänna huvudkrav. Dessa krav som kallas informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet anses tillgodosedda i denna studie. Efter en presentation informerades undersökningsdeltagarna om planeringen gällande studien och dess syfte. Detta skedde främst i anslutning till intervjuerna, men information gavs också i de första kontakterna med kommunen och med skolornas kontaktpersoner.

Inledningsvis i intervjuerna beskrevs elevassistenternas uppgift, de villkor som gällde för medverkan och hur resultaten skulle användas och presenteras. Deltagarna fick också information om att de själva hade rätten att samtycka till sin medverkan och att avgöra hur länge och på vilka villkor de ville delta. Frivilligheten och rätten att avbryta betonades. Stor hänsyn togs till våra intervjupersoners anonymitet och information gavs om att alla uppgifter skulle komma att behandlas konfidentiellt. Intervjupersonerna fick välja fingerade namn för att de lättare skulle kunna känna igen sig i studien. Det utlovades att studien skulle skickas till respektive deltagare när den färdigställdes. Information gavs också angående att det insamlade intervjumaterialet endast skulle nyttjas för forskningsändamål.

Enligt Kvale (2009) bör forskaren beakta att etiska problem och frågeställningar kan förekomma vid alla de sju forskningsstadierna. Alltså vid stadierna tematisering, planering, intervjusituation, utskrift, analys, verifiering och rapportering. Vid vissa stadier som t.ex. utskrifts- och rapporteringsstadiet upplevdes ett behov av ett starkare etiskt förhållningssätt. De utskrivna texterna och rapporteringen av intervjuerna måste stämma med intervjupersonernas muntliga uttalanden. I annat fall kan det uppstå konsekvenser för både intervjupersonerna och den grupp de tillhör. Detta på grund av att risken för feltolkning av texterna blir större. (Kvale, 2009).

4.8 Trovärdighet

För att påvisa trovärdigheten i en kvalitativ studie ska tillvägagångssättet noggrant beskrivas och även studiens upplevda förutsättningar och resultat. Egna erfarenheter, tankar och utgångspunkter har påverkat valet av problemområdet i denna forskning och ger oss en förståelse för studien. Vi är medvetna om att detta även kan vara hämmande. Att ha en erfarenhet kan innebära att vissa aspekter tas för självklara och att dessa inte nämns i studien. Enligt Kvale (2009) styrker dock våra egna erfarenheter studien. Den kvalitativa intervjun bygger nämligen på kunskap hos intervjuaren för att kunna förstå nyanser i det som kommer till uttryck i intervjun. Under intervjuerna har försök gjorts för att öka trovärdigheten och pålitligheten. Det är viktigt enligt Kvale att intervjuaren under samtals gång stämmer av med intervjupersonen så att tolkningen av det sagda accepteras av den intervjuade (Bryman 2002; Kvale 1997).

En forskares strävan är att förhålla sig objektiv i sin studie. Forskaren ska reflektera över sin erfarenhet och hur den kan påverka studien. Ett aktivt arbete har med att lägga egna åsikter åt sidan har pågått.Handledaren har stöttat oss i processen och kunnat besvara vissa tankar och frågor. En diskussion har också förts mellan de två ansvariga i studien. Enligt Kvale (2009) och Bryman (2002) kan denna kontroll ske genom att andra forskare läser de dokumenterade intervjuerna. Genom att gå igenom intervjumaterialet gemensamt, men också var och en på egen hand har detta arbetssätt tillfört studien ytterligare trovärdighet. Flera bekräftelser har gjorts angående tolkningar i studien och även av likvärdiga svar i andra studier. Det har gjorts försök till att tydligt redovisa alla processer och att vara självkritiska under arbetets gång. Denna fylliga redogörelse borde kunna göra studien överförbar för att användas för vidare forskning. En fyllig beskrivning förser andra forskare med en slags "databas" med vars hjälp en bedömning angående resultatens överförbarhet till en annan miljö kan göras (Bryman, 2002).

5 RESULTAT

I detta avsnitt ges först en beskrivning av informanterna och deras bakgrund. Eftersom beskrivningen är relevant för tolkningen av studien så tas den upp här. Därefter redovisas resultatet för respektive forskningsfråga. Avsnittet avslutas med en sammanfattning.

Studiens forskningsfrågor:

Hur upplever elevassistenten sin yrkesroll?

Vad innebär yrkesrollen som elevassistent?

Vilka erfarenheter samt utbildning behövs i yrkesrollen som elevassistent?

Vad för slags stöd behövs i det dagliga arbetet och för utvecklingen av yrkesrollen?

5.1 Beskrivning av informantgruppen

Respondenternas åldrar var 42, 43, 44, 50, 51 och 55 år. Medelåldern på informanterna blev 47,5 år.

Respondent gruppen bestod av fem kvinnor och en man. För att inte genusperspektivet skulle bli synligt valde vi att tilldela varje assistent en siffra från 1 till 6. Sex stycken intervjuade personer tilldelades siffrorna 1, 2, 3, 4, 5 och 6.

När det gäller intervjupersonernas utbildning så hade en person inte någon relevant utbildning. Övriga hade barnskötarutbildning, utbildning på Barn - och fritidsprogrammet, utbildning inom området funktionsnedsättningar och olika former av kurser i teckenspråk, utvecklingstörning och autism. När frågan kom upp vad man hade gjort innan man fick tjänst som elevassistent blev det många skiftande svar. Flertalet hade erfarenhet från andra arbeten som kontorist, frisör, snickare, sömmerska, student, butikschef och personlig assistent. Olika skäl som politiska åtgärder och personlig utveckling hade lett dem vidare till assistentuppdraget. På frågan om tidigare erfarenhet berättade respondenterna vad de arbetade med innan de

blev elevassistenter. Angående hur man hade rekryterats blev svaren något otydliga. Två av intervjupersonerna påpekade att de blivit kontaktade av rektorn.

Jag blev faktiskt uppringd av den dåvarande studierektorn och han erbjöd mig ett jobb. Jag känner honom lite grand genom andra. (3)

Han ringde för att han hade hört mitt namn. Han undrade om jag ville börja på grundsår på Åkerskolan. (1)

Man blev också tipsad av goda vänner som redan arbetade inom barnomsorgen.

Sedan har jag många goda vänner som jobbar inom barnomsorgen och det fanns de som frågade om jag var intresserad av att komma och jobba och på den vägen blev det. (5)

Andra anledningar till att man valt yrket har varit slumpen, praktik genom arbetsförmedlingen, att man blivit ”inlasad” i verksamheten, fått vikariera eller fått följa en viss elev med svårigheter.

Lagen om Anställningsskydd (1982:80), förkortat LAS, är den lag som skyddar arbetstagare vid uppsägningar och avskedanden. Lagen ger också en person rätt till anställning om ett visst antal arbetsdagar har uppnåtts.

5.2 Hur upplever och förstår elevassistenten sin yrkesroll?

Hela gruppen gav mycket homogena svar under denna rubrik. *Lyhördhet* var ett ord som var återkommande under alla intervjuer. Som elevassistent måste vara lyhörd inför eleven och i samarbetet med övrig personal.

Man måste ha respekt för varje individ, att varje individ är olika och att man är lyhörd”(3)

Elevassistenten måste också vara *närvarande och ha ett engagemang* i arbetet. Flertalet assistenter nämner att uppdraget är roligt, utmanade, trevligt, intressant och omväxlande.

Antingen känner man i hjärtat att det här var inte min grej eller så känner man det här tycker jag jättemycket om. Det ligger mycket i hur man själv känner tycker jag. Man kan inte vara lite ”off” och tänka på annat. Det krävs väldigt mycket engagemang (1)

Assistenten måste vara *flexibel och tålmodig* i sitt sätt att vara. Samtidigt nämner intervjupersonerna att förutsättningarna för att kunna vara flexibel och tålmodig är ett öppet arbetsklimat i arbetsgruppen.

Ja, jag tycker att det är bra. Ibland är det ju stimmigt. Det är olika. Det tar mycket på huvudet. Det är mycket intryck hela tiden.. Eleverna kan ju inte komma en och en och fråga om en sak utan det kan ju vara flera. Det kan ju stå fyra fem runt en och prata samtidigt och alla tänker: - Lyssna på mig nu. Men nu har man varit med så länge så nu börjar man ju kunna detta ganska bra faktiskt.(4)

Som elevassistent måste man vara idérik, flexibel, kunna ta konflikter konsekvent, tydlig på grund av autism, man får inte vela, alla är på så olika nivå. (5)

Elevassistenterna upplever sin roll som viktig och betydande i skolans verksamhet. De uttrycker dock tydligt *bristen på förståelse* för deras yrkesutövande både i skolan och i samhället i övrigt. Assistenterna tycker i stor utsträckning att deras yrkesroll är underskattad och det uttrycker de med att ”gemene man” tror att vem som helst kan vara elevassistent. Informanterna 3 och 5 uttrycker att verksamheten inte skulle fungera utan deras yrkesroll.

Ja, utan oss skulle inte den här verksamheten fungera. Så skulle jag vilja säga. (3)

Ja, för jag tror att det är väldigt lätt att plocka in någon, för elevassistent kan väl vem som helst bli, så känner jag lite, för vår yrkesroll är inte jätteviktig och det finns ingen hög status på det och inte bra betalt, så man kan väl plocka in en ungdom från gatan som inte har något jobb. Så känns det lite tyvärr. Ändå gör vi en hel del. Det märker jag ju om jag är borta en dag, då är det lite så där: - Oj vad gör vi nu när X inte är här idag?(5)

5.3 Vad innebär yrkesrollen som elevassistent?

Assistenterna beskrev hur de upplevde sin yrkesroll och innebörden av den. De flätade in sina personliga känslor i denna beskrivning. Alla i gruppen beskrev att man går in, hjälper och finns till hands och man arbetar för att göra sig själv arbetslös. Ett grundläggande uppdrag i yrkesrollen som elevassistent beskrivs vara ett *stöd till självhjälp*.

Ja, man kan väl säga att mina arbetsuppgifter är att finnas för eleven och eleverna. Precis så lagom mycket som jag behövs. (1)

Ja, lite olika saker, men jag känner att jag kan, vad ska jag säga, stimulera barnen till att gå framåt på olika sätt.(2)

Att göra eleverna så självständiga som möjligt. Målet är ju att de ska bli så självständiga så att jag inte behövs. (3)

Vidare tar också alla upp vikten av att lära ut det sociala samspelet i sin yrkesroll. Respondenterna förklarar med olika ord och på olika sätt vad det är som ingår i det *sociala lärandet*. Som elevassistent ska du kunna lyssna, tala till rätta, medla, stödja, förklara, kunna hantera konflikter och skapa trygghet.

En utav mina arbetsuppgifter är att lyssna, men även att prata och diskutera. De kommer till oss ofta om det är något. Det är mycket med att prata, lyssna och medla och fixa i konflikter hela tiden.(5)

Man jobbar med så många sociala bitar i en gemenskap. Vi är integrerade på fritids på andra avdelningar och då tränar man mycket på det sociala samspelet. (3)

Informanterna tar också upp *det mycket nära samspelet* mellan assistent och elev i vad det innebär att vara elevassistent. Det gäller kontakten med föräldrarna angående fritids eller vid elevens sjukdom. Andra exempel är toalettbesök, ombyten, medicinhantering och samverkan med vikarie.

Vi är med eleverna hela dagarna så man känner eleverna väldigt väl. Man är med från ombyten till toalettbesök, till matsal och till lektion, man är med hela dagen. (3)

Att finnas tillhands i de *pedagogiska situationerna* är också en stor uppgift. En uppgift som har blivit större med åren. Lena uttrycker det så här:

En del har lite svårare för att läsa och då hjälper man till och stödjer dem och läser lite, om det är matte hjälper man dem med det. (5)

En respondent reflekterar över elevassistentens roll i dag i förhållande till hur det såg ut när landstinget var huvudman. *Yrkesrollen verkar ha genomgått en förändring* alltsedan särskolan kommunaliserades på 90-talet. Assistenten funderar även över assistentrollen i förhållande till lärarrollen.

Från början kan man väl se det som toalettbestyr. Det var många gånger som assistenten gjorde detta på egen hand. Då var det inte så ofta som läraren var med i dessa situationer.

Nu delar vi på allt.

Vi delar på, alltså. Vi håller i lika stora bitar egentligen förutom det pedagogiska ansvaret då som läraren givetvis har.

Men vi jobbar med eleverna i bänksituation.

Så det är ju också ett pedagogiskt arbete vi gör.

Gjorde ni inte det innan då eller?

Jo det gjorde vi, men det var på en annan nivå på träningskolan än idag.

Nu är det mer undervisning och lärande. (3)

5.4 Vilken erfarenhet och utbildning behövs för elevassistentens uppdrag?

Intervjupersonerna var eniga om att det borde krävas någon form av *utbildning* för att arbeta som elevassistent. De ansåg vidare att *diagnosmedvetenhet* är ett måste för uppdraget. Utbildning inom olika funktionsnedsättningar skulle kunna ge kunskap och därmed förståelse för elevernas olika behov. En viss funktionsnedsättning eller diagnos kan kräva ett speciellt bemötande och agerande. Att kunna teckenkommunikation var ett exempel som togs upp flitigt. Tre utav elevassistenterna tog upp vikten av konflikthantering.

Det är viktigt är att veta det normala barnets utveckling. Många gånger säger vi ”på en fyraåringensnivå”. (6)

När de (pedagogerna) kommer från Varbergsdagarna så är alla så upprymda. Vi kan bara vara med på kompetensutvecklingsdagar när fritids är stängt. Jag har haft en del som jobbat bra utan utbildning och ändå glider in. Utbildning är alltid bra och man ska kunna läsa under tiden som man jobbar.(6)

En respondent tog upp värdet av att vara *allmänbildad* när det gäller att ge pedagogiskt stöd till eleverna. Alla uttryckte att de hade fått viss kunskap genom åren och därmed är *erfarenhetsbegreppet* ofta återkommande i intervjuerna. *Personlig lämplighet*, som att vara lugn, kreativ och att ha fingertoppskänsla togs också flitigt upp av intervjupersonerna. De intervjuade förklarade på olika sätt hur assistenten ska vara som person. Respondenterna uttryckte att uppdraget kräver en känsla för människan, ett naturligt bemötande och att man är lyhörd för varje barn behov.

Och kurser hit och dit, men idag, jag har inte varit på några kurser på detta 2000-talet. En elev har ju inte samma diagnos som en annan. Det är ju elva stycken som är väldigt olika, vissa kan ju vara som 15-åringar och vissa som 5-6 åringar. En enorm bredd alltså. Jag tror inte du kan läsa dig till allting utan, det är ju bra att ha det med sig, men sen är det ju det andra praktiska, som man läser in under tiden. (4)

5.5 Vad för slags stöd behövs i det dagliga arbetet och för utvecklingen av yrkesrollen?

Elevassistenterna uttryckte mycket påtagligt att de fick stöd i sin yrkesroll från sin arbetsgrupp. Alla elevassistenterna nämnde vikten av *samverkan och deltagande i arbetsgruppen*. Detta var ytterst viktigt för elevassistenterna för att de skulle kunna fungera och genomföra ett gott arbete. De beskriver att de arbetar tätt tillsammans med pedagogerna och försöker lösa problemen genom diskussioner. Det framkom inte att det fanns något övrigt stöd för elevassistentgrupp.

Ja, i hela arbetslaget samverkar man ju, inte bara elevassistent och lärare utan också elevassistenter emellan. (1)

Vad det gäller *stöd och samverkan med externa parter* så nämndes kortfattat musiklärare, gymnastiklärare, habilitering, fritidspedagoger och att det hade funnits tillgång till psykolog när det fanns pengar. Det framkom också efterfrågan om mer samverkan för elevens bästa.

Ja, att man kanske får veta lite mer om varför den eleven beter sig som den gör. Så att säga i olika situationer. (2)

Angående *fortbildning* framkom det att man kunde ansöka individuellt om utbildning, men att utbildningen inte var kontinuerlig. Många av elevassistenterna upplyste oss om att de saknade fortbildning. En assistent hade i många år uttryckt detta och efterlyst kurser för att få erfarenhet och kunskap om tonårsproblematik

och diagnostik. Tyvärr utan resultat. Alla elevassistenter påpekade att de sökte kunskap på egen hand genom böcker och tidskrifter. Detta för att klara av sitt uppdrag.

Då kan man väl som elevassistent inte vara jättenöjd. Vi får vara med på två studiedagar per läsår. En på hösten och en på våren. Och då är det oftast arbetsplan eller kvalitetsredovisning. Tyvärr. (3)

Assistenterna efterfrågade även *handledning*. I synnerhet handledning för att kunna hantera olika sociala situationer som kunde uppstå i klassen, men också handledning angående hur man ska hantera nya situationer angående barnens individuella svårigheter.

Vi har ju ingen handledning så. Det kan man ju ha lite grand, till exempel om något barn har motoriska svårigheter kan man få det genom habiliteringen eller genom logoped, men det är inte särskilt ofta. Och då får man ringa in och beställa det. (1)

Informant nummer 3 var en av de få som fick tillgång till handledning genom "sina lärare" och enligt informanten var det en förutsättning för att klara av det pedagogiska ansvaret som elevassistent.

Ja, vi hade mycket diskussioner när vi började mer med detta, att vi inte har någon pedagogisk utbildning. Det vet jag ifrågasattes av andra att vi jobbade så mycket. Men vi har ju ändå handledning från våra lärare och för mig är det ändå så naturligt. Jag har jobbat så länge, i så fall skulle det vara en pedagog på varje elev istället om inte vi fanns där, om man skulle kräva en pedagogisk utbildning i bänksituationer där vi jobbar en mot en. (3)

Det upplevdes också som ett stort problem att elevassistenten inte hade tillgång till en *arbetsbeskrivning*. Detta upplevdes som extra problematiskt om man var nyanställd.

På frågan om de hade någon form av arbetsbeskrivning, som kunde stödja deras yrkesroll, svarade informant 3 så här:

Vi har för ett antal år sedan gjort en för våra lönekriterier och vad det är som ska vara grunden för vårt arbete, men det skiljer sig ju beroende på vilka elever man arbetar med. Om man jobbar på grundskola eller träning eller grundsär...det skiljer ju sig, vad det är man behöver jobba med och hur mycket man behövs. Det skiljer ju sig bara i våra tre klasser väldigt mycket.(3)

Uppfattningarna verkade gå isär vad det gällde begreppet *arbetsbeskrivning*

Det är det ju egentligen inte så, utan arbetssättet har mer muntligen beskrivits. (2)

Ja det har jag, vi har en för hela skolan. Sedan har vi en arbetsplan vi har på särskolan. (4)

5.6 Sammanfattning

Resultatet av studien har visat att elevassistentens upplevelse av sin yrkesroll kan indelas i betydelsefulla kategorier som förtydligar uppdraget. Denna upplevelse är personlig och sammanflätad med innebörden av yrkesrollen. En elevassistent bör vara *lyhörd, flexibel, tålmodig, engagerad, erfaren, personligt lämpad och allmänbildad* och bör kunna *se individens behov*. Assistenten bör också vara kunnig och insatt i barnens/elevernas *diagnoser* och i deras *praktiska, sociala och pedagogiska* svårigheter. Som elevassistent ska man stödja och hjälpa eleven under hela skoldagen och kanske också i fritidsverksamheten. Elevassistenten har behov av *samverkan, utbildning, handledning och en arbetsbeskrivning* för att förtydliga sin yrkesroll. Resultatet visar också på bristen av förståelse för yrkesrollens utövande både idag och historiskt sett.

6 DISKUSSION

I detta kapitel förs en diskussion om resultatet av studien. Tidigare forskning sätts i relation till detta resultat. Styrkor och svagheter i valet av metod belyses och därefter redovisas studiens syfte. Avslutningsvis ges förslag och tankar kring fortsatt forskning. Under rubriken slutord tas elevassistentens uppdrag upp i ett framtida perspektiv.

6.1 Diskussion av resultat och tidigare forskning

Elevassistentens uppdrag har genom åren blivit en viktig tillgång inom skolans verksamheter. Det historiska perspektivet på assistentens uppdrag, vilket vi redovisade i bakgrundsavsnittet, förtydligar detta. Respondenterna i vår studie belyser detta under kategorierna ”Förändringen av yrkesrollen” och ”Bristen på förståelse”. Elevassistenterna upplever att yrkesrollen har förändrats från en omvårdande roll till en stödjande. Uppdraget innebär idag att assistenten ska finnas till hands och hjälpa eleven i skolans vardagliga miljö. En bidragande orsak till detta är de integreringstankar som började råda på 60-talet inom den svenska skolan. (Agnesund, 1995). Dessa tankar har lett till en förändring i yrkesrollen, vilken i sin tur har medfört krav på uppdraget och dess förutsättningar.

Studien visar hur elevassistenten upplever sin yrkesroll. Att yrkesrollen är förankrad i elevassistentens människosyn. En elevassistent måste vara lyhörd och ha ett humanitärt sätt att se på sin omgivning. Agnesund (1995) pekar på vikten av personlig lämplighet för yrket. En elevassistent måste ha många kvalifikationer för att kunna klara av sin yrkesroll. Uppdraget kräver erfarenhet, personlig lämplighet, allmänbildning och kunskap om diagnoser. Som person bör du vara lugn, kreativ och ha en fingertoppskänsla. Assistentuppdraget ställer också krav på engagemang och flexibilitet. Assistenten måste ha kunskap om det sociala samspelet dels för att kunna hantera de situationer som dagligen uppstår och dels för att kunna lära eleverna hur de kan agera på ett bättre sätt i dessa situationer. Den sociala utvecklingen hos eleverna är en del av undervisningen och utgör en förutsättning för eleverna att nå kunskapsmålen. Elevassistentens yrkesroll ska alltså innefatta en bred kunskap som innefattar ett visst pedagogiskt ansvar.

Elevassistenten utför pedagogiska handlingar med eleven i bänksituation. Ansvarig pedagog ger instruktioner och har ett övergripande ansvar för elevens studier. Resultatet visar att historiskt sett har elevassistenterna fått en mer betydande roll var det gäller det pedagogiska ansvaret. Enligt Gadler (1997) bör en elevassistent kunna finna individuella lösningar för att eleven/eleverna ska kunna tillgodogöra sig den kunskap som erbjuds i undervisningen. Detta måste innebära att man som elevassistent måste ha tillgång till pedagogiska verktyg. Vi har redan nämnt att pedagogen ger instruktioner till assistenten som sedan denne ska utföra i bänksituation med eleven. Men denna studie visar att det behövs mer för att stärka elevassistentens yrkesroll. Det krävs ett förtydligande av uppdragets pedagogiska ansvar för att kunna skapa förutsättningar och verktyg för uppdraget. Ett pedagogiskt ansvar för med sig krav på utbildning och erfarenhet av lärandeprocessen.

Respondenterna anser också att det inte bara är elevassistentens kunskap människosyn och personliga kvalité som påverkar hur man lyckas i sitt uppdrag. Strukturen för yrkesutövandet, alltså samverkan med medarbetare, utgör en viktig del för hur yrkesrollen i klassrummet ska fungera. Agnesund (1995) diskuterar också vikten av att elevassistenter får personligt stöd och handledning med tanke på elevassistenternas nära arbete med eleven. Enligt Agnesund ska specialläraren kunna handleda elevassistenten i det vardagliga arbetet. Vår studie visar på en brist vad det gäller handledning, men vi ser och nämnt tidigare också samverkan mellan pedagog och elevassistent utgör en form av handledning i det dagliga arbetet. Det framkommer i vår studie att elevassistenten får stöttning av pedagogen och att pedagogen får feedback av assistenten. Frågan är vad som händer om elevassistenten inte får det stöd och den feedback av pedagogen som uppdraget kräver? Gadler (1999) visar i sin studie att det ges instruktioner från pedagogisk personal och genom det ges förutsättningar för att bidra till elevens/elevernas kunskapsutveckling, sociala kompetens och självständighet. Resultatet visar att 1 av 6 elevassistenter har en relevant utbildning. Nilsson (2009) uttrycker att arbetet som elevassistent blir betydligt mycket svårare om man inte har en relevant utbildning och erfarenhet som motsvarar elevens individuella behov. Att kraven på utbildning är mycket varierande för en elevassistent syns inte minst i några av de utannonserade tjänsterna på Arbetsmarknadsstyrelsens och Arbetsförmedlingens hemsidor (bilaga 2). Finns det då en koppling mellan denna kravlöshet och uppdragets status i samhället? Det framkommer i flera olika sammanhang att elevassistentens yrkesroll är otydlig. Kritik har lyfts fram i olika medier om elevassistentens brist på utbildning. I ett radioprogram⁴ lyfter man fram kritik över att så få elevassistenter har en relevant utbildning och menar att endast en av fem har utbildning som är utöver gymnasienivå. Denna granskning gjordes av P1-programmet Kaliber och redovisades den 4 maj 2008 i radio och på internet.

Innebär det att det inte ställs tydliga och enhetliga krav på utbildade elevassistenter? Som vi nämner i bakgrunden hävdar Jarl (1999) att det ska finnas en viss minsta utbildning för en elevassistent. Jarl menar vi-

dare att det i sin tur skulle höja statusen för elevassistentens yrkesroll. Utifrån studiens resultat verkar uppdraget som elevassistent i skolan ha stagnerat och inte följt den övriga skolutvecklingen. Att höja statusen för elevassistentens uppdrag vore att ge yrkesrollen ett erkännande. Uppdraget behöver lyftas och accepteras som en viktig del i elevens lärandesituation och i skolans verksamhet. Elevassistentuppdraget idag kräver en viss pedagogisk utbildning. Detta behov behöver stärkas och tydliggöras. Om yrkesrollen bekräftas och tydliggörs måste kraven för uppdraget följa samma mönster. Detta kommer att innebära att krav kommer att ställas på både utbildning och erfarenhet. Utvecklingen kan leda till att benämningen ”elevassistent” kommer att diskuteras och ifrågasättas. Se bilaga 2 arbetsbeskrivning.

I Kommunalarbetaren (utgåva 8/2010) tar man upp vikten av att höja den pedagogiska kvalitén i skolan. I kommun xxx har man sagt upp 77 barnskötare och elevassistenter. Kommunen har givit elevassistenterna chansen att validera sina kunskaper och genom detta höja statusen på sitt arbete. Kommunen bär ansvaret för att tillsätta stöd till barn med särskilda behov enligt Funkisutredningen (SOU 1998:66). Därmed har kommunen också ansvaret för rekrytering av elevassistenter.

Enligt vår undersökning har elevassistenten inte alltid valt sitt uppdrag utan blivit mer eller mindre påtvingad yrket på grund av arbetsmarknadens få möjligheter för personer med låg utbildning. En del har blivit tillfrågade personligen av rektor och en del ville byta yrke från att ha arbetat som frisör, snickare och butiksbiträde. Vem står då som ansvarig för rekrytering av utbildad personal i skolan och hur går denna rekrytering till?

Den nya skollagsstiftningen ”Den nya skollagen, för kunskap, valfrihet och trygghet” (SFS 2010:165) hävdar att särskilt stöd ska ges till elever som har svårigheter att nå målen. Elevens behov av stöd ska vara vägledande. Det vilar tydligt på rektors ansvar att varje beslut om en stödåtgärd måste föregås av noggranna pedagogiska överväganden. Detta innebär i sin tur att insatsen elevassistent måste föregås av pedagogiska ställningstaganden och leda till fortsatta pedagogiska diskussioner angående elevens utveckling.

Om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, genom uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på något annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, ska detta anmälas till rektorn. Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Behovet av särskilt stöd ska även utredas om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation (3 kap 8§)

Enligt den nya skollagen har rektor alltid det yttersta ansvaret för att ett åtgärdsprogram upprättas. Åtgärdsprogrammets innehåll vilar också på rektors ansvar. Bestämmelserna ställer krav på att det finns lokalt utformade rutiner för hur samråd ska ske i att möta varje elevs behov. Insatserna i ett åtgärdsprogram kan ifrågasättas och därmed kräver varje insats ett noggrant övervägande. Elevassistentens uppdrag kan vara en insats för en elev, med behov av särskilt stöd, för att nå skolans mål.

Rektor har ett personalansvar och har också befogenheten att rekrytera den personal som han eller hon anser att verksamheten behöver. Rektor har också ett ekonomiskt ansvar och kan således välja vilken kompetens som skolan bör satsa på t.ex. vad det gäller elevassistentens uppdrag och kompetens. Det förs idag livliga diskussioner angående elevernas måluppfyllelse. Forskningen framhåller pedagogens viktiga roll i lärandeprocessen. Skolans lärandemiljö fokuseras och även de redskap som behövs för att nå bättre måluppfyllelse. Så diskuteras vikten av pedagogens bemötande och förhållningssätt, individuella utvecklingsplaner, åtgärdsprogram och pedagogiska hjälpmedel. Särskild legitimation för lärare är en omdiskuterad fråga i dagens skola. Men vad innebär det för elevassistentens uppdrag? Kommer elevassistentens yrkesroll att förtydligas i skolans verksamhet på grund av det ökade trycket från regeringen med att höja den pedagogiska kvalitén?

6.2 Metoddiskussion

Genom intervjuer har vi tolkat informanternas uppfattningar och upplevelser utifrån ett hermeneutiskt perspektiv. Vi har försökt att leva oss in i deras verklighet för att tolka hur den uppfattas. Därmed har fått en förståelse för problemformuleringen i studie. Huvudtankarna inom hermeneutiken är att man inte kan förstå helheten om man inte förstår delarna. Studiens process ska flöda mellan helhet och delar.

Syftet i studien är att förstå upplevelsen samt innebörden och betydelsen av elevassistentens roll. Hermeneutiken genomsyrar studien och dess forskningsansats. Vi har försökt att skriva vårt arbete på ett enkelt och begripligt sätt för att studien ska bli så lättillgänglig och användbar som möjligt.

6.2.1 Övriga metoder

För att höja studiens trovärdighet anser vi att en provintervju skulle ha varit av betydelse och givit oss mer berikande intervjufrågor. Vi har noterat att metoden observation skulle kunna läggas till i vår studie för att skapa en djupare förståelse och ett tydligare sammanhang angående hur elevassistenten praktiserar sin yrkesroll.

6.2.2 Urvalet

Angående urvalet av respondenter lyfter vi fram viss kritik. Urvalet var inte gjort av oss utan av respektive skola. Slutsatsen blir att urvalet inte var slumpmässigt, utan kan ha varit styrt. Detta grundar vi på den höga medelåldern, överrepresentation av ena könet och längden på respondenternas yrkesvana.

Något som vi ideligen har stött på under studiens gång är bristen på relevant litteratur. Detta i sig tyder på att ämnet är relativt outforskat och att det finns möjligheter till fortsatt forskning. En anledning till varför detta område är relativt outforskat kan vara att den personliga assistentens och elevassistentens roll gled isär efter kommunaliseringen av särskolan. Elevassistentens yrkesroll tydliggjordes aldrig och det är först idag som varje uppdrag inom skolan beaktas.

Syftet i denna studie är att genom intervjuer undersöka hur ett antal elevassistenter inom den obligatoriska särskolan beskriver sin upplevelse, förståelse och tolkning av yrkesrollen. Vi har genom denna studie kunnat tillföra kunskap som kan bidra till ett förtydligande av elevassistentens yrkesroll i den obligatoriska

särskolan. Studien har bekräftat vikten av elevassistentens yrkesroll i särskolan. I elevassistentens beskrivning av sitt uppdrag så måste man vara kunnig, flexibel, lyhörd och starkt samarbetsvillig för att kunna utföra uppdraget. Ett uppdrag som dock saknar tydlighet och status i samhället. Likvärdigt resultat har tidigare forskning (Agnesund, 1995; Gadler, 1999) och litteratur visat angående elevassistenter i den obligatoriska skolan. Studien visar också på bristen av förståelse för utvecklingen av yrkesrollen. Detta medför en diskussion om konsekvenser för uppdraget i stort och vad det kan innebära för enskilda elever. Kan utbildad personal ansvara för skolans mest utsatta elever och vad innebär det i så fall?

Den nya skollagen signalerar att alla anställda i skolan utgör viktiga delar i en helhet för att möta eleven i sin kunskapsinhämtning. En grundläggande satsning på pedagogiskt utbildad personal inom skolans olika verksamheter kommer att förverkligas i den framtida skolan. Utbildad personal kommer att anställas på elevassistentuppdraget. Uppdraget kan komma att besättas av andra yrkesgrupper som t.ex. fritidspedagoger eller förskollärare. Rektor har mandatet att välja kompetent personal och samtidigt ligger elevens kunskapsutveckling ytterst på rektors ansvar.

Elevens helhetsperspektiv blir ännu viktigare i den framtida skolan. Med ett ökat kunskapsfokus måste alla delar i elevens skoldag hänga samman och bilda en meningfullhet för eleven och elevens lärande. Som vi tidigare nämnt kan en elev under sin skoldag vara berättigad till en personlig assistent enligt LASS. Detta assistentuppdrag får inte ersätta skolans assistentuppdrag. Samarbetet mellan dessa två uppdrag blir ytterst viktigt för eleven och det krävs en tydlighet angående respektive uppdrags arbetsuppgifter. Vikten av samarbete mellan olika yrkesgrupper som möter och ansvarar för eleven måste lyftas och tydliggöras.

6.3 Fortsatt forskning

Studien har väckt tankar och funderingar om elevassistentens yrkesroll. Det har varit en givande och lång process kantad av många tillkommande infallsvinklar. I det att det finns utforskade områden, som tidigare antytt, möjliggörs en fortsatt kartläggning angående elevassistentens uppdrag. Vi delger nedan några tankar och frågor.

- Den pedagogiska innebörden i elevassistentens yrkesroll. Vilken roll har elevassistenten i den pedagogiska processen?
- Vad för slags handledning och stöd bör en elevassistent få?
- Samverkan mellan pedagogen och elevassistenten. Hur ser den ut och konsekvenserna av detta?
- Samspelet mellan elev och assistent i skolan. Hur ser det ut och konsekvenserna av detta?
- Samspelet mellan elevassistent och personlig assistent. Hur ser det ut och konsekvenserna av detta?
- Rektors ansvar angående uppdragsbeskrivning. Vad innebär detta?
- Vikten av arbetsbeskrivning
- Elevassistentuppdragets historiska utveckling och yrkesstatus
- Finns det skillnader på mäns och kvinnors utövande av elevassistentuppdraget?

6.4 Slutord

Det framkommer i flera olika sammanhang att elevassistentens yrkesroll är otydlig. Vad innebär det för elevens lärandesituation?

Den nya skollagen, nya läroplaner och kursplaner fokuserar tydligt på skolans kunskapsuppdrag. Hur kommer den nya skollagen att påverka elevassistentuppdraget?

Den nya skollagen för in anvisningar om att arbeta över skolformsgränserna för att utmana elevernas kunskapsnivå. Större krav angående kunskapsinhämtning kommer att ställas på all personal inom skolans verksamhet. Elevassistentuppdraget behöver lyftas, tydliggöras och accepteras som en viktig del i elevens lärandesituation och i skolans totala verksamhet.

7 REFERENSER

- Agnesund, W,(1995). Elevassistenten i kraftfält runt barn och ungdomar med rörelsehinder: om känslor och förhållningssätt. Göteborg: SIH läromedel.
- Alvesson, M. & Sköldberg, K.(2008). Tolkning och reflektion. Lund: Studentlitteratur.
- Backman, J.(2008). Rapporter och uppsatser. Lund: Studentlitteratur.
- Bengtsson, G, Förander, E & Söder, I. (2001). Elevassistentens roll i den svenska skolan. Malmö Högskola. Lärarutbildningen, Specialpedagogisk påbyggnadsutbildning (Examens arbete).
- Bryman, A.(2002). Samhällsvetenskapliga metoder. Malmö: Liber.
- FN: s Standardregler. (1995), För att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet. Stockholm: Gotab
- Gadler, U. (1997). Elevassistent i skolan - är det elevens behov eller någon annans behov som avgör? Göteborg: SIH Läromedel.
- HSFR (2002) Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.
Tryck: Elanders Gotab. Vetenskapsrådet.
- Gadler, U. (1999). Att arbeta som elevassistent. Göteborg: SIH Läromedel.
- Jarl, B (1999). En liten idébok om elevassistans: hur outhärlig är denna yrkeskategori i våra skolor? Lund: Tryckericentralen. Förläggare B. Jarl.
- Kommunals fackförbund tidning, 8/2010, 28 april-11maj Pressmeddelande: Svenska Kommunförbundet.
- Kvale, S(1997). Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S & Brinkmann, S(2009). Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur.
- Lag (1982:80) om anställningsskydd (LAS).
- Nilsson, E(2009). Elevassistentens kompetens för elevens behov: Kristianstad högskola, specialpedagogisk påbyggnadsutbildning. Examensarbete.
- Salamanca deklARATIONEN.(1994). Stockholm: Svenska Unesco-rådets skriftserie nummer 4/1996. Stockholm.
- SFS 1982:80. Lag om anställningsskydd (LAS). Stockholm: Regeringskansliet
- SFS 1993:387. Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Stockholm: Socialdepartementet
- SFS 1993:189. Lag om assistentersättning (LASS).
- SFS 2010:165. Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 1998:66. FUNKIS – funktionshindrade elever i skolan. Stockholm: Nordstedts Tryckeri AB.
- SOU 2000:19. Från dubbla spår till Elevhälsa – en skola som främjar lust att lära, hälsa och utveckling. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Stukát, S(2005). Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap. Lund: Studentlitteratur.

Internetsök

- 2010-09-01 Barnkonventionen: www.rb.se/press/nyheter/Pages/Barnkonventionen
- 2010-04-05 Barnombudsmannen: www.barnombudsmannen.se
- 2010-04-05 Försäkringskassan: www.forsakringskassan.se/privatpers/funktionsnedsattning
- 2010-05-21 Salamanca deklARATIONEN: www.skolverket.se/publikationer?id=1824
- 2010-04-10 Statens offentliga utredningar (SOU 2000:19): www.riksdagen.se/webbnav/index
- 2010-09-15 Lagen om Anställningsskydd (1982:80): www.regeringen.se

2010-04-03 Kaliber: <http://sverigesradio.se>

2010-03-15 Uppslagsverk: <http://sv.wikipedia.org/wiki/elevassistent>.

2010-03-15 Uppslagsverk: <http://www.ne.se/>

Bilaga 1 Kursplan för elevassistentutbildning

Utbildningens syfte

Utbildningen till elevassistent syftar till att utveckla de kunskaper och färdigheter som krävs för att arbeta som elevassistent samt till att stimulera till fortsatt lärande. Utbildningen skall ge kunskaper om skolans uppdrag att erbjuda barn och ungdomar i behov av stöd en god pedagogisk verksamhet samt ge kunskaper om dessa barns och ungdomars behov, lärande och utveckling.

Utbildningens karaktär och uppbyggnad

Elevernas behov och verksamheternas styrdokument utgör grunden för utbildningens utformning. Utbildningen utgår från en elevsyn där eleven ses som en individ med egna intressen, erfarenheter, önskemål och förutsättningar och där barns och ungdomars lärande och utveckling är en del av deras emotionella, sociala och fysiska välbefinnande. Kommunikation och bemötande ingår som en viktig del av utbildningen liksom kunskaper om olika funktionsnedsättnings betydelse för lärande och socialisation. Utbildningen tar också upp frågor om ergonomi och elevassistentens arbetsmiljö samt hur risker i arbetsmiljön kan förebyggas. I utbildningen behandlas läroplaner, kursplaner och viktiga bestämmelser som styr verksamheten.

Genus- och jämställdhetsperspektiv samt den mångfald som finns i samhället med avseende på etnicitet och social bakgrund präglar också utbildningens karaktär och utformning.

Utbildningen till elevassistent riktar sig till målgrupper som har varierande utbildning. Den studerande kan ha erfarenhet av arbete som elevassistent, medan andra inte har någon arbetslivserfarenhet alls. Utbildningen är därför flexibelt utformad där uppläggning och genomförande sker med hänsyn till de studerandes skiftande arbetserfarenheter, behov och förutsättningar. För de studerande som arbetat inom skola, förskoleklass och fritidshem med elever i behov av särskilt stöd eller i annat sammanhang skaffat sig motsvarande kunskaper kan delar av utbildningen valideras.

Utbildningen är uppbyggd av fem kurser som ger möjligheter till heltids-, deltid- eller distansstudier. Verksamhetsförlagt lärande kan tillföra utbildningen viktiga kvaliteter och delar av utbildningen kan genomföras på en eller flera arbetsplatser. Lärande i arbetslivet sker då i strukturerade former och med kvalificerad handledning av både lärare och personal.

Kursen **Att arbeta som elevassistent** behandlar styrdokument och den värdegrund som präglar dessa. Kursen tar upp frågor kring arbetslag, olika yrkesfunktioner och arbetsuppgifter samt arbetsmiljö och säkerhetsfrågor. Dessutom behandlas samverkan med föräldrar och med personal från närliggande verksamhetsområden.

Kursen **Elevers miljöer** handlar om barns och ungdomars olika livsvillkor. Kursen behandlar de samhälls- och omvärldsförändringar som kan ha betydelse för barns uppväxt, villkor och utveckling samt utvecklingen inom det handikappolitiska området. I kursen tas olika funktionsnedsättningar upp liksom tänkbara orsaker till varför barn och ungdomar benämns som elever i behov av särskilt stöd.

Kursen **Elevens lärande och utveckling** behandlar den pedagogiska verksamheten samt hur olika arbetssätt och metoder kan stödja elevers delaktighet, lärande och utveckling. I kursen ges inblick i det specialpedagogiska kunskapsområdet med avseende på elevers varierande förutsättningar och behov av individuellt anpassade insatser. Kursen tar också upp den vuxnes betydelse och ger möjlighet till reflektion och diskussion kring förhållningssätt och bemötande.

Kursen **Kommunikation och möten** behandlar elevers kommunikativa uttrycksformer och mellanmänskliga möten. I kursen ingår teorier om kommunikation och om hur kommunikation mellan människor påverkas av olika faktorer. Kursen behandlar också möjligheter och hinder i kommunikationen med utgångspunkt i olika funktionsnedsättningar. I kursen betonas vikten av god kontakt och samverkan med elever, föräldrar och andra vuxna.

Kursen **Att möta elever med funktionsnedsättningar** belyser olika funktionsnedsättnings praktiska, sociala och pedagogiska konsekvenser. Utifrån en helhetssyn på barn och ungdomars utveckling och lärande problematiseras elevassistentens yrkesroll. I kursen ingår ett självständigt fördjupningsarbete kring en specifik funktionsnedsättning.

Att arbeta som elevassistent EAS2601

200 verksamhetspoäng

Mål

Kursen skall ge kunskaper om elevassistentens roll och arbetsuppgifter. Kursen skall ge kunskaper om styrdokument och andra bestämmelser inom verksamhetsområdena samt ge kännedom om närliggande verksamheter. Kursen skall ge erfarenhet av att samverka med ansvariga pedagoger och av att diskutera frågor som rör lärande och utveckling. Dessutom skall kursen ge kunskaper om ergonomi, arbetsmiljö och säkerhetsfrågor.

Mål som den studerande skall ha uppnått efter avslutad kurs

Den studerande skall

- ha kunskaper om styrdokument och andra bestämmelser som styr verksamheterna,
- ha kunskaper om verksamheternas roll som stödjande miljöer för barn och ungdomar i behov av särskilt stöd,
- känna till de olika verksamhetsområdenas bakgrund, utveckling och organisering,
- ha kännedom om samhällets övriga stödformer och om kommunal verksamhet,
- ha kunskaper om och kunna tillämpa regler för arbetsmiljö och säkerhet,
- ha kunskaper om ergonomi och kunna förebygga arbetsskador,
- kunna genomföra första hjälpen och hjärt- och lungräddning,
- ha kunskaper om och erfarenhet av elevassistentens roll som stöd för elever,
- kunna diskutera och reflektera över såväl den egna som arbetslagets betydelse för elevens lärande och utveckling och
- kunna delta i planering, genomförande och utvärdering av åtgärder i samverkan med ansvariga pedagoger.

Regeringskansliet Utbildningsdepartementet www.skolverket.se 20100218

Bilaga 2 REKRYTERINGSPOLICY INOM XXX KOMMUN

Definition

Med rekrytering avses åtgärder som syftar till att tillföra kommunen personella resurser.

Regelsystem

Rekryteringsarbetet bedrivs av varje förvaltning i enlighet med arbetsrättsliga lagar och avtal, personalpolitiska programmet, styrprinciper för kommunen, denna rutinskrift samt eventuella särskilda beslut fattade av kommunfullmäktige.

- o Lag om anställningsskydd, LAS (1982:80)
- o FAS 05 - Kommunens samverkansavtal
- o Lag om diskriminering (2008:567).

- o Lag om registerkontroll (2000:873).
- o Allmänna Bestämmelser, AB
- o Kommunens personalpolitiska program (2007).

Mål

Rekryteringsåtgärderna syftar till att varje verksamhet i kommunen skall ha rätt bemanning såväl kvalitativt som kvantitativt vid varje tidpunkt.

Ansvar

Centrala personalavdelningen inom stadskontoret har huvudansvaret för tolkning och tillämpning av regler, samordning, upplysning och utbildning till personalhandläggarna.

Respektive nämnd är personal- och anställningsmyndighet. Nämnd och förvaltning ansvarar för en korrekt tillämpning av kommunens regler. Långtgående delegering är en förutsättning för att rekryteringsarbetet ska fungera.

Personalbehov

Vid personalbehov ska överväganden göras avseende bl. a organisation, arbetsuppgifter, omplaceringar och önskemål om högre sysselsättningsgrad innan beslut tas om rekrytering. Ansvar för dessa övervägande åvilar anställande chef i samarbete med personalfunktion på respektive förvaltning.

För arbetsmarknadspolitiska åtgärder gäller särskilda bestämmelser. (Se avsnittet i PA-handboken som behandlar arbetsmarknadspolitiska åtgärder.)

Beslut om inrättande av befattning eller återbesättning.

Beslut om inrättande av nya befattningar eller avveckling av befattningar fattas i samband med att kommunfullmäktige fastställer årsbudget.

Utöver denna ordning gäller:

Vid inrättande av befattningar under löpande budgetår ska detta prövas och beslutas av kommunstyrelsens ledningsutskott. Nämnd äger dock rätt att vid behov under löpande budgetår besluta om nya befattningar som omfattas av verksamhetsrelaterat resursfördelningssystem, under förutsättning att kostnaden ryms inom budgetramar och antagen VIP.

Centrala personalavdelningen prövar om annonsering ska ske av tjänster överstigande sex månader.

Prioriteringsordning vid tillsättning av befattning

Vid tillsättning av befattning skall följande prioriteringsordning gälla:

1. *Omplacering och inplacering vid rehabilitering och övertalighet.*
2. *Deltidsanställda som anmält önskemål om höjd sysselsättningsgrad.*
3. *Företrädesrätt till återanställning*

Kravprofil

Innan annonsering sker ska en kravprofil upprättas. För att kunna upprätta denna måste målen för verksamheten klargöras och hur aktuell befattning bidrar till att målen nås. Som underlag i kravprofilen ska den upprättade mål- och ansvarsbeskrivningen för befattningen från kommunens arbetsvärdering beaktas. I kravprofilen ska framgå utbildning, erfarenhet, specifik kunskap,

kompetens och övriga krav.

Annonsering

Förvaltningen skriver annonsen utifrån kravprofilen. Annonsunderlaget skrivs i Rekryteringsrutinen. Centrala personalavdelningen ansvarar för personalavdelningen samordnar kommunens platsannonsering.

Internannonsering sker i kommunens Lediga Platser, kommunens anslagstavlor och på Kompassen. Externannonsering innebär att lediga befattningar anmäls även på Arbetsförmedlingen och eventuell platsannonsering i dags - och / eller fackpress.

Anställningsförfarande

Urval

Urvalet utgår från ovannämnda kravprofil, vilket innebär att de sökande bedöms mot kravprofilen för den aktuella befattningen.

Befattningsprofils- och personlighetsanalys mm

Kommunen har upphandlat olika analysverktyg (tester) som kan användas bl. a vid urvalsarbetet.

Anställningsintervju Syftet med anställningsintervju är att arbetsgivaren och kandidaten bl. a ska kunna komplettera faktauppgifter samt belysa kunskaps- och kompetensområden. Vid chefstillsättningar ges berörda fackliga organisationer möjlighet till samtal med kandidaterna.

Referenstagning Syftet med referenstagning är närmast att komplettera de upplysningar som skol- och arbetsbetygen, anställningsintervju samt ev. tester ger. Referenstagning är ett klarläggande av kandidatens kvalifikationer.

Minst två referenter per kandidat ska kontaktas. Som regel ska en av referenterna vara nuvarande eller tidigare arbetsgivare.

Tjänstbarhetsintyg/registerutdrag

Tjänstbarhetsintyg tillämpas inom vissa yrkesgrupper och ska lämnas innan beslut om anställning tas. För vissa yrkesgrupper ska registerutdrag lämnas innan anställningsbeslut tas.

Anställningsbeslut

Utifrån hur kandidaterna uppfyller kravprofilen väljs den som mest svarar upp mot ställda krav.

Finns det två kandidater som arbetsgivaren bedömer vara lika utifrån kravprofil, intervju, referenstagning och ev. tester ska kommunens mål med jämställdhet och etnisk mångfald beaktas. Innan beslut om anställning sker ska överenskommelse med kandidaten göras om vilka anställningsvillkor och vilken lön som ska gälla.

Meddelande till sökande

När beslut om anställning har tagits meddelar arbetsgivaren skriftligt de sökande som inte erhöll befattningen. Det hör till god ton att ansvarig för intervjun ringer de som intervjuats och meddelar resultatet.

Sparade avhandlingar

Diskrimineringslagen behandlar bl. a. rekryteringsärenden. Arbetsgivaren är skyldig att vid eventuell rättslig hantering av rekryteringsärenden tillhandahålla aktuella handlingar som är max två år gamla. I kommunen innebär det att ansökan och CV/meritsammanställning sparas i två år.

Publicerad: 2009-11-26 Publicerad av: XXX

Bilaga 3 Exempel på tjänster att söka för elevassistent

Elevassistent

1plats

Sista ansökningsdag: xx 2010

Placering: xx skolan

Arbetsuppgifter: Elevstöd under skoltid placerad på mellanstadiet.

Kvalifikationer: Utbildning till elevassistent och/eller erfarenhet som elevassistent för elever i grundskolan i behov av särskilt stöd är meriterande. Du skall ha en god personlig lämplighet att arbeta med barn och ungdomar. Du är relationsskapande, flexibel och utövar ett tryggt och tydligt ledarskap. Arbetet kan innebära tunga lyft.

hämtat från www.ams.se 20100515

Elevassistent

1 plats

Sista ansökningsdag xx 2010

Placering: xx skola

Heltid. 100 % Tidsbegränsad anställning.

ARBETSUPPGIFTER

Vi söker en elevassistent/fritidspedagog till elever i behov av särskilt stöd på xxskolan. Du kommer att arbeta under förmiddagen i lilla undervisningsgruppen med elever som har diagnosen ADHD och på eftermiddagen arbetar du på fritids med barnen. Arbetsuppgifterna kan vara fysiskt och psykiskt krävande. xxskolan ligger så till att man lätt tar sig dit med allmänna kommunikationsmedel. Det finns ett samarbete mellan fritidshem, grund och särskola och förskola som ligger i samma byggnad. Tillsammans har vi en röd tråd; AORTA ordet står för Ansvar, Omtanke, Respekt, Trivsel och Arbetsglädje. "Varje barn skall bli medvetet om vad livskvalitet är. Vi skapar möjligheter för varje barn att efter egna förutsättningar utveckla sina förmågor och sinnen".

KVALIFIKATIONER

Vi söker dig som har fritidspedagogutbildning eller har gymnasial utbildning med inriktning på omsorg/pedagogik och/eller erfarenhet av barn och deras behov. Du som söker bör ha erfarenhet av skola samt erfarenhet av att arbeta med barn med diagnosen ADHD. Stor vikt läggs vid den sökandes personliga lämplighet.

Hämtad från www.ams.se 20100516

Elevassistent/Specialassistent

1 Plats

Sista ansökningsdag; 2010-05-15

Placering: xx skola

Heltid. Dagtid. Tillsvidareanställning

ARBETSUPPGIFTER

Du kommer att arbeta i ett arbetslag med en specialpedagog och flera assistenter. Ni planerar, utvecklar och genomför elevernas träning och undervisning. Du kommer att arbeta med eleverna i olika situationer t.ex. kommunikationsträning, fysisk träning, musik, dator, social träning mm. Du kommer att arbeta både i grupp/tvärgrupper och självständigt med eleverna. Vi erbjuder dig möjlighet att påverka din egen arbetssituation genom medverkande i planering, utvecklingsarbete och personlig utveckling i ändamålsenliga och trivsamma lokaler.

KVALIFIKATIONER

Vi söker dig som har gått omvårdnadsprogrammet, barn- och fritidsprogrammet, annan utbildning som bedöms likvärdig eller har fem års erfarenhet av arbete med elevgruppen om adekvat utbildning saknas. Erfarenhet av elevgruppen kommer att prioriteras. Dessutom skall du ha en eller flera dokumenterade vidareutbildningar inom något/några specialområden t.ex. teckenspråk, taktil kommunikation, autism (tydliggörandepedagogik)m.fl.

Vi vill att du är en positiv person som tycker om att ställas inför nya pedagogiska utmaningar, ta egna initiativ samt att du trivs med att arbeta och utvecklas i dialog med andra. Vi ser gärna manliga sökande p.g.a. elevgruppens sammansättning och behov. Körkort erfordras.

Hämtad från www.ams.se 20100516

Bilaga 4 INTERVJUFRÅGOR

Presentation deltagaren

Namn ålder, vilken skola arbetar du på? Hur många elever arbetar du med?

Vilken utbildning har du?

Vad jobbade du med innan du fick uppdraget som elevassistent?

Vad fick dig att ta jobbet som elevassistent?

Har du någon tidigare erfarenhet av uppdraget som elevassistent?

Hur rekryterades du? Vem anställde dig?

FRÅGA 1

Kan du berätta för oss hur du upplever att det är att arbeta som elevassistent.

Uppföljningsfrågor: Hinder eller möjligheter. Hur upplever du det? Hur menar du då? Kan du utveckla det mer? Berätta mera? Kan du specificera mera? Hur upplever du det? Menar du så här?

- Beskriv en dag på ditt arbete

FRÅGA 2

Hur ser din uppdragsbeskrivning ut? Vilka är dina arbetsuppgifter?

Kan du utveckla det mer? Berätta mera. Kan du specificera mera? Hur upplever du det? Menar du så här?

- Vem är din närmsta uppdragsgivare och chef? Om du inte har någon, hur vet du då hur du ska arbeta?
- Styrdokument att förhålla dig till?
- Arbetsuppgifter du upplever positiva/negativa?
- Mer eller mindre viktiga arbetsuppgifter? Lätta/svåra? Varför?

FRÅGA 3

Kan du beskriva det eventuella stöd du får i ditt dagliga arbete och för utvecklingen av din yrkesroll... Eller ... får du i ditt dagliga arbete? Vilket stöd får du i utvecklingen av din yrkesroll?

Vilket stöd

- Kompetensutveckling
- Handledning
- Övrigt

Kan du utveckla det mer? Berätta mera? Kan du specificera mera, Hur upplever du det? Menar du så här

FRÅGA 4

Kan du beskriva hur samarbetet/samverkan med andra aktörer ser ut.

Punkta under om ni har några särskilda i åtanke... till exempel...

- Lärare
- Specialpedagoger/speciallärare
- Elevvårdspersonal
- Föräldrar

Externa stödfunktioner

Kan du utveckla det mer? Berätta mera? Kan du specificera mera, Hur upplever du det? Menar du så här

- Har du någon form av kontakt med elevens vårdnadshavare?
- Är du delaktig i möten angående eleven?
- Tillhörighet i arbetslag?
- Kontakt och samverkan med andra yrkeskategorier? T.ex. pedagoger, elevvårdspersonal, övriga assistenter, fritidspersonal, ledning, m.fl.

FRÅGA 5

I de bästa av världar där du kunde förändra något i din yrkesroll, vad skulle det då vara? Vad skulle man kunna göra för att uppdraget skulle kunna vara ett idealiskt uppdrag?

FRÅGA 6

Är det något som du vill tillägga, som när och du känner att vi missat?

Bilaga 5 Frågor och intervjuguide

Frågeställningar

1 Hur upplever och förstår r elevassisten sin yrkesroll?

2 Vad innebär yrkesrollen som elevassistent?

3 Vilken erfarenhet och utbildning behövs för elevassistentens uppdrag?

4 Vilket stöd behövs i det dagliga arbetet och för utveckling av yrkesrollen?

INTRVJUFRÅGOR

0 Presentation deltagaren

Namn ålder, vilken skola man jobbar på? Hur många elever arbetar du med? Vilken utbildning har du? Vad jobbade du som innan elevassistent? Vad fick dig att ta jobbet som elevassistent? Har du någon tidigare som elevassistent... Hur rekryterades du Vem anställde dig?

FRÅGA 1

Kan du berätta för oss hur du upplever det är att arbeta som vara elevassistent.

uppföljningsfrågor: Hinder eller möjligheter. Hur upplever du det? Hur menar du då? Kan du utveckla det mer? Berätta mera? Kan du specificera mera, Hur upplever du det? Menar du så

- Beskriv en dag på ditt arbete

FRÅGA 2

Hur ser din uppdragsbeskrivning ut? / Vilka är dina arbetsuppgifter?

Kan du utveckla det mer? Berätta mera? Kan du specificera mera, Hur upplever du det? Menar du så här

- vem är din närmsta uppdragsgivare och chef?, Om du inte har någon hur vet du hur du ska arbeta?
- Styrdokument att förhålla dig till?
- Arbetsuppgifter du upplever positiva/negativa?
- Mer eller mindre viktiga? Lätta/svåra? Varför?

FRÅGA 3

Kan du beskriv det (eventuella) stöd du får i ditt dagliga arbete och för utveckling av din yrkesroll... Eller ...Vilket stöd får du i ditt dagliga arbete? Vilket stöd får du i utvecklingen av din yrkesroll?

- Kompetensutveckling
- Handledning
- Övrigt

Kan du utveckla det mer? Berätta mera? Kan du specificera mera, Hur upplever du det? Menar du så här

FRÅGA 4

Kan du beskriva hur samarbetet/samverkan med andra aktörer ser ut.

Punkta under om ni har några särskilda i åtanke... till exempel...

- Lärare
- Specialpedagoger/speciallärare
- Elevvårdspersonal
- Föräldrar

Externa stödfunktioner

Kan du utveckla det mer? Berätta mera? Kan du specificera mera, Hur upplever du det? Menar du så här

- Har du någon form av kontakt med elevens vårdnadshavare?
- Är du delaktig i möten angående eleven?
- Tillhörighet i arbetslag?
- Kontakt och samverkan med andra yrkeskategorier? T.ex. pedagoger, elevvårdspersonal, övriga assistenter, fritidspersonal, ledning, m.fl.

FRÅGA 5

I dom bästa av världar där du kunde Förändra något i din yrkes roll, vad skulle det då vara? Vadskulle man göra för att det skulle vara idealistiskt?

FRÅGA 6

Är det något som du vill tillägga, som när och du känner att vi missat?